

ПРОГРАМА ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СВЕТОВНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ

Гл. ас. д-р Камелия Планска-Симеонова, д-р Светослава Димитрова

Резюме: В настоящата публикация е направен анализ на Програмата за устойчиво развитие на ООН до 2030 г., като биват представени основните цели на програмата и услугите, допринасящи за иновациите, конкурентоспособността и творчеството. Разгледан е приносът на Световната организация за интелектуална собственост като стимул за изпълнението на Целите за устойчиво развитие на ООН, надграждащи заложените за изпълнение дейности от Целите на хилядолетието за развитие. Анализирани са услугите, които СОИС предлага, допринасящи за стимулиране на интелектуалното творчество, като помощник в постигането на заложените от ООН цели.

Ключови думи: иновации, интелектуална собственост, СОИС, цели за устойчиво развитие.

PROGRAM FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION

Ch. Assistant Professor Kamelia Planska-Simeonova, PhD, Svetoslava Dimitrova, PhD

Abstract: This publication provides an analysis of the UN Sustainable Development Agenda 2030, presenting the main objectives of the program and the services contributing to innovation, competitiveness and creativity. The contribution of the World Intellectual Property Organization as an incentive for the implementation of the UN Sustainable Development Goals, building on the activities set out in the Millennium Development Goals, is considered. The services offered by WIPO, which contribute to the stimulation of intellectual creativity, as an assistant in achieving the goals set by the UN, are analyzed.

Key words: innovation, intellectual property, WIPO, sustainable development goals.

През 2015 г. ООН приема Програмата за устойчиво развитие до 2030 г. Документът е озаглавен „Да преобразим света: Програма до 2030 г. за устойчиво развитие“ и се състои от преамбюл, декларация, 17 цели и 169 подцели на устойчивото развитие, средства за изпълнение и средства за глобално партньорство, последващи действия и преглед. Документът беше официално приет на 25 септември 2015 г. от

глобалните лидери по време на Срещата на върха по устойчивото развитие в Ню Йорк (25 – 27 септември 2015 г.). 17-те цели за устойчиво развитие са ориентирани към проекти, свързани с бедността, защита на планетата, мирно съществуване и просперитет.

Все по-бързото развитие на информационните технологии и интернет е сериозно предизвикателство за правата на интелектуална собственост. Това е съвкупност от правни норми за регулиране на обществените отношения във връзка със създаването, признаването, правната защита и използването на интелектуални резултати и други нематериални активи. Днес този, който създава, съхранява, използва информация, има предимство и това предимство е в много по-висока степен от притежателя на вещни права (Trencheva, Stoianoff, Denchev, Zdravkova : 2020). Информационното общество в Третото хилядолетие ускорява темповете на развитие на интелектуалната дейност на човека. Създават се уникални творчески резултати в областта на индустрията, науката, литературата и изкуството (Здравкова-Величкова : 2019).

За разлика от Целите на хилядолетието за развитие 2000–2015 г., фокусирани главно върху развиващите се страни, изпълнението на Целите на ООН за устойчиво развитие 2015–2030 г. е задача на всички държави в света. Те са всеобхватни, свързани, ориентирани към мир, благоденствие на хората, опазване на планетата и изграждане на многостранно партньорство за постигането им.

Обзорно представяне на Цели за устойчиво развитие на ООН (2015-2030 г.)

Световната организация за интелектуална собственост (СОИС) води устойчива политика по отношение на иновациите и интелектуалната собственост. СОИС предлага редица услуги, обслужващи интелектуалната собственост, които държави членки могат да използват, за да стимулират иновациите, конкурентоспособността, творчеството и изобретателността. Интелектуалната собственост е инструментът, чрез който ще могат да се вземат адекватни мерки по отношение на бедността, повишаване на устойчивостта на селското стопанство и осигуряване на продоволствена сигурност; борба с болести; подобряване на образованието; защита на околната среда и ускоряване на прехода към нисковъглеродна икономика; повишаване на производителността и повишаване на бизнес конкурентоспособността.

Фигура 1. Цели за устойчиво развитие

Източник: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2015/12/sustainable-development-goals-kick-off-with-start-of-new-year/>

Иновации и икономическа трансформация са инструментите, с които се изгражда устойчива инфраструктура и индустриализация. Динамичното развитие на технологиите, социалните промени, инвестициите, нарастването на заетостта и производителността, предлагането на по-добро образование, здравеопазване и транспорт допринасят за икономическото развитие на обществото. Следващото поколение технологии – биотехнологии, блокчейн и изкуствен интелект, ще трансформират всяка област на знанието. Ето защо интелектуалната собственост е един от ключовите елементи в процеса на иновации и икономическа трансформация, защото е налице правна закрила на обекти от индустрията, науката, изкуството и литературата. Глобалната система за интелектуална собственост, представляваща система от договори, закони, политики и процедури, защитава правата на интелектуална собственост на всеки изобретател или творец на национално и международно ниво. Благодарение на СОИС функционира постоянно модернизираща се Система за интелектуалната собственост (Intellectual Property System – IP System), осигуряваща необходимия за развитието на иновационната екосистема баланс и достъп до знания (Innovation Driving Human progress : 2019).

На фигура 1 е представена инфографика на 17-те цели за устойчиво развитие на ООН (2015-2030). Изхождайки от Пирамидата на потребностите на Маслоу, можем да обобщим, че Целите за устойчиво развитие са свързани с аспектите – физиологични нужди, сигурност, принадлежност, самоусъвършенстване. Следователно част от целите са ориентирани към физическото оцеляване и подобряване на жизнения стандарт на обществото в най-слабо развитите страни от третия свят. Друга част от целите са насочени към интелектуалното развитие и образованието, равенството и мирното съществуване между отделните общности, поколения и полове. Програмата включва и цели, които са свързани с икономиката и заетостта, както и такива, които са ориентирани към опазването на планетата и земните ресурси.

Таблица 1 съдържа 17-те цели за устойчиво развитие на ООН (2015-2030) и подбрани подцели, които демонстрират какво трябва да се постигне до 2030 г. в световен мащаб.

Таблица 1. Целите за устойчиво развитие на ООН (2015-2030)

	Основна цел	Примерни подцели
Цел 1	Изкореняване на бедността	• Изкореняване на бедността в световен мащаб; • Прилагане на национално подходящи системи и мерки за социална защита за всички; • Гарантиране на равни права по отношение използването на икономически ресурси и достъп до основни услуги и др.
Цел 2	Край на глада	• Осигуряване на достъп до безопасна, питателна и достатъчно храна през цялата година за цялото население; • Поддържа генетичното разнообразие на семена, култивирани растения и отглеждани животни и свързаните с тях диви видове и др.
Цел 3	Добро здраве	• Борба с инфекциозни заболявания (СПИН, туберкулоза, малария) и пренебрегваните тропически зарази; • Намаляване с една трета преждевременната смъртност от незаразни заболявания чрез профилактика и лечение, и насърчаване

		на психичното здраве и благосъстояние; • Намаляване на пътнотранспортните произшествия и др.
Цел 4	Качествено образование	• Да се гарантира до 2030 г., че всички момичета и момчета завършват безплатно, справедливо и качествено основно и средно образование, водещо до подходящи и ефективни резултати от обучението; • Значително увеличаване до 2030 г. на броя на младежите и възрастните, които имат подходящи умения, в това число технически и професионални такива, за трудова заетост, работни места с достойни условия на труд и предприемачество и др.
Цел 5	Равенство между половете	• Премахване на всички форми на дискриминация по отношение на всички жени и момичета, навсякъде; • Засилено използване на базови технологии, по-специално информационни и комуникационни технологии, за насърчаване на еманципирането и овластяването на жените и др.
Цел 6	Чиста вода и санитарно-хигиенни условия	• Осигуряване до 2030 г. на всеобщ и равен достъп за всички до безопасна питейна вода с достъпна цена; • Прилагане до 2030 г. на интегрирано управление на водните ресурси на всички равнища, включително чрез трансгранично сътрудничество, където е уместно и др.
Цел 7	Възобновяема енергия	• Осигуряване до 2030 г. на всеобщ достъп до финансово достъпни, надеждни и съвременни енергийни услуги; • Удвояване до 2030 г. на темпа на подобряване на енергоемкостта в световен мащаб и др.

Цел 8	Сигурна работа и икономически растеж	• Постигане до 2030 г. на пълноценна и продуктивна заетост и достоен труд за всички жени и мъже, включително за младите хора и лицата с увреждания, както и равно заплащане за труд с равна стойност; • Значително намаляване до 2030 г. дела на младите хора, неангажирани с трудова дейност, образование или обучение и др.
Цел 9	Иновации и инфраструктура	• Значително увеличаване на достъпа до информационни и комуникационни технологии и стремеж за осигуряване до 2030 г. на всеобщ достъп до интернет на достъпни цени в най-слабо развитите страни и др.
Цел 10	Намаляване на неравенствата	• Плавно достигане до 2030 г. и поддържане на ръст на доходите на най-бедните 40% от населението – в темпове, по-високи от средните за съответната страна и др.
Цел 11	Устойчиви градове и общности	• Осигуряване до 2030 г. на достъп за всички до подходящо и безопасно жилище и основни услуги на достъпна цена, както и подобряване, хигиенизиране и модернизиране на бедните предградия и др.
Цел 12	Отговорно потребление	• Постигане до 2030 г. на устойчиво управление и ефективно използване на природните ресурси и др.
Цел 13	Борба с климатичните промени	• Интегриране на мерки срещу изменението на климата в националните политики, стратегии и планиране; • Засилване на устойчивостта и способността за приспособяване към свързаните с изменението на климата опасности и природни бедствия във всички страни и др.
Цел 14	Живот под водата	• Осигуряване на достъп до морските ресурси и пазари за рибарите,

		извършващи традиционен риболов в малки количества и за прехрана и др.
Цел 15	Живота на земята	• Гарантиране до 2030 г. опазването на планинските екосистеми, включително на биологичното им разнообразие, с оглед укрепване на възможностите им да осигуряват ползи от съществена важност за устойчивото развитие; • Предприемане на спешни действия за ликвидиране на браконьерството и незаконния трафик на защитени животински и растителни видове и за справяне с търсенето и предлагането на незаконни продукти на дивата природа и др.
Цел 16	Мир и справедливост	• Значително намаляване на всякъде на всички форми на насилие и свързаната с насилие смъртност; • Прекратяване на експлоатацията, трафика, злоупотребата и всички форми на мъчения и насилие над деца и др.
Цел 17	Партньорства за целите	• Засилено мобилизиране на собствените ресурси, включително чрез международна подкрепа за развиващите се страни, с цел подобряване на националния капацитет за събиране на данъци и други приход; • Зачитане на политическото пространство и водещата роля на всяка страна в създаването и прилагането на политики за изкореняване на бедността и устойчиво развитие и др.

Източник: <https://sdgs.un.org/goals/>

Услуги на СОИС, допринасящи за иновациите, конкурентоспособността и творчеството

Цели за устойчиво развитие на ООН неминуемо са свързани с глобалната система за интелектуална собственост. *Цел 9, Изграждането*

на устойчива инфраструктура, насърчаване на приобщаваща и устойчива индустриализация и насърчаване на иновациите от „Програмата за устойчиво развитие до 2030 г.“, е насочена именно към развитие на тази Система за интелектуална собственост в световен мащаб.

Рамката на иновационната политика може да помогне за постигането на повечето други цели, заложи в Програмата. СОИС има водеща роля за Цел 9 от Програмата за устойчиво развитие, като се занимава с изграждането на устойчива инфраструктура, насърчаване на устойчива индустриализация и насърчаване на иновациите. Работата на СОИС е организирана в следните основни четири стъбла: международна политика, глобални Intellectual Property (IP) услуги, Сътрудничество и изграждане на капацитет, ресурси на знанието (Innovation Driving Human progress : 2019). Работата на организацията е свързана с иновациите, икономическата, социалната и културната сфера и постигането на резултати съобразно цели 2, 3, 6, 7, 8, 11, 13 от Програмата за устойчиво развитие.

Интелектуалната собственост достига до ежедневието на всеки един от нас. Поради това осъзнаването на важноста и разбирането на интелектуалната собственост е от съществено значение за бъдещите информационни специалисти, инженери, изследователи, адвокати, политици и мениджъри на утрешния ден (Тренчева : 2018). Способността на отделните страни да привличат чужди инвестиции предполага успешно бизнес развитие, при което продуктите и услугите ще се конкурират, но ще имат своя реализация. Тук основна роля има интелектуалната собственост и нейната иновационна екосистема. От своя страна, иновационната екосистема система се състои от: ефективна правна рамка, стабилна оперативна инфраструктура и ефективно образование. СОИС подготвя редица аналитични доклади за дейности, практики и тенденции, свързани с бизнеса и интелектуалната собственост. СОИС предлага и услуги, чрез които всяка страна -членка на организация може да изгради национална IP-екосистемата, грижеща се за насърчаването, ефективното управление и защитата на интелектуалната собственост на национално ниво. Националната стратегия представлява комплекс от мерки, укрепващи икономическото развитие на страната (включително човешки капитал; литературни и художествени творби; занаяти и фолклор; и генетични и биологични активи). Ефективната иновационна екосистема насърчава инвестициите и културното изразяване. Международната правна рамка за интелектуална собственост се състои от 26 международни договора.

СОИС изгражда и съдебна администрация, която да съдейства при възникване на правните въпроси. Целта е между държавите членки да протича балансирано и ефективно решаване на спорове в областта на

ИС. Друга структура, занимаваща се с правни въпроси е Центърът за арбитраж и медиация на СОИС, който предлага услуги по медиация, арбитраж и разрешаване на спорове с имена на домейни, за да се улесни решаването на спорове във времето и разходите между частни страни.

Изграждането на инфраструктура се състои в това, всяка нация да осигури съвременни инструменти за предоставяне на ефективни услуги на своите клиенти. Тук основна роля играят отделните административни офиси, обслужващи всяка страна. СОИС разработва изкуствен интелект (каквото е Global Brand Database), подпомагащ работата на IP-офисите. WIPO Translate е модерна неврона технология за превод, която намалява езиковата бариера.

Друг ценен аспект, който развива политиката в областта на интелектуалната собственост, е своевременното обучение относно използването и администрирането на системата за интелектуална собственост на държавните служители, изследователи, бизнесмени. Обучението се осъществява от Академия на СОИС, предлагаща безплатни онлайн курсове по редица въпроси от областта на ИС на всички официални езици на ООН. Академията на СОИС също така подпомага държавите членки при създаването на собствени самоподдържащи се институции за обучение по ИС, фокусирани върху конкретни национални цели и приоритети. Съществена роля в разпространяването на знания по интелектуална собственост имат университетите и изследователски центрове. СОИС помага на тези институции да предлагат актуална интелектуално-правна информация, относно новите технологии и трансфера на знания. СОИС предлага обучителните дейности и информационните ресурси по отношение на генетичните ресурси и традиционните знания на местни общности, като улеснява достъпа до образователни ресурси на съответните общности и им предлага възможности за учене през целия живот.

Патентната система трябва да бъде широкодостъпна, в тази връзка СОИС предлага Програмата за подпомагане на изобретателите (Inventor Assistance Program – IAP). Действа и Програмата за обучение на СОИС за изготвяне на патенти, повишаване на капацитета и уменията на изобретателите. Водеща роля имат също университетите и изследователските центрове, в които могат да се обсъждат правни проблеми относно интелектуалната собственост. Включването на интелектуалната собственост като интердисциплинарен елемент в образованието във всички области трябва да се разглежда като „приоритетна възможност“ и „жизненоважна тема“, която е в състояние да създаде добра осведоменост и компетентност по темата във всяка научна, технологична и практическа област (Станчева, Василева : 2019). Все по-често университетите провеждат изследвания, свързани с

традиционните знания и култура, като те може да надхвърлят концепцията на ООН за коренното население и да обхващат „местните общности“ и техните традиции, култура и познания за мястото (Stoianoff, Trencheva, Basili : 2020).

Бързото и динамично навлизане на информационните и комуникационните технологии в живота на обществото налагат всеобхватната му трансформация. Във времето, в което информацията представлява „основен ресурс на развитие“, умението да се борави с нея има изключително важно значение (Парижкова : 2017). Ето защо достъпът и използването на релевантни ресурси в електронна среда е от изключителна важност за обществото. СОИС също създава глобални бази данни, достъпни онлайн. Например, базата данни на СОИС – PATENTSCOPE, подкрепя иновациите, предоставя безплатен достъп до над 70 милиона патентни документи – една от най-големите колекции от човешки знания в света. Системата на Договора за патентно сътрудничество (The Patent Cooperation Treaty – PCT) на СОИС е ориентирана към иновациите, като улеснява изобретателите, изследователите и бизнеса да защитават своите изобретения в международен план. Законодателните и техническите съвети на СОИС оказват помощ по отношение насърчаване на иновациите и намаляване на неравенствата. Съдействат при разработването на националните патентни системи.

СОИС администрира публично-частното партньорство за достъп до специализирана патентна информация (The Access to Specialized Patent Information – ASPI) в сътрудничество с водещи доставчици на патентна информация. Чрез предоставянето на безплатен или платен достъп потребители могат да използват инструменти и услуги за извличане и анализ на патентни данни. Партньорството на WIPO за достъп до научни изследвания за развитие и иновации (ARDI) подобрява достъпа на развиващите се страни до научна литература от различни области на науката и технологиите.

СОИС създава Център за високи постижения върху използването на подходящи технологии за подобряване на достъпа до техническата и научна информация, налична в патентните документи, и за изграждане на уменията, необходими за ефективното използване на тази информация. Платформата на WIPO Match представлява платформа, чрез която могат да се създадат партньорства, улеснява смислено и трайно изграждане на капацитет и техническа помощ за развиващите се страни в областта на технологичното развитие. WIPO GREEN е онлайн пазар за устойчиви технологии. Той насърчава иновациите и разпространението на зелени решения, като свързва доставчиците на технологии и услуги с тези, които търсят екологични, иновативни

решения. WIPO Re: Search спомага за откриването и разработването на медицински продукти за пациенти, засегнати от тропически болести, малария и туберкулоза. Чрез тази услуга се създават изследователски партньорства, споделят се знания между водещи фармацевтични компании и участващи изследователски институции от частния и публичния сектор, като целта е осигуряване на медикаменти за лечение.

По отношение на конкурентоспособността СОИС осигурява защита на търговските марки посредством законовите разпоредби в Мадридската система, която осигурява международна закрила. Хагската система закриля промишления дизайн, Лисабонската система улеснява дребните земеделски производители, занаятчии и предприятия да защитят своите наименования за произход и географски указания на чужди пазари чрез проста и рентабилна процедура.

Съществена роля за авторските и сродните права имат Организациите за колективно управление на права, които осигуряват посредничеството между творците и бизнеса. Такива структури са важни за Целите за устойчиво развитие, тъй като допринасят за икономическото развитие. Като творчески обекти могат да се обособят литературни, художествени и научни произведения, които попадат в обхвата на авторскоправната закрила, и изпълненията, оригинални записи и излъчвания на произведения, които попадат в обхвата на сродните права.

Инициативата на СОИС Publishers Circle насърчава нови форми на публично-частно сътрудничество за развитието на жизнеспособен, глобално свързан и ефективен издателски сектор в развиващите се страни.

Насърчаването на творчеството и осигуряването на правни регламенти за разпространение и употреба на авторски продукти е основна мисия на СОИС. Налице са задължителни условия, изключения и ограничения. Работи се в посока улесняване на достъпа до информация и ресурси за цялото население, включително и за хора със зрителни проблеми и слепота. Осигурява се законодателна рамка и ИС услуги, сътрудничество и достъп до специализирани ресурси и глобални бази данни.

Заклучение

Програма 2030 въвежда качествено нов подход в разрешаването на икономическите и социалните проблеми на света. Тя поставя човека и неговото благосъстояние в центъра на проблематиката. Интелектуалната собственост е критичен стимул за иновации и творчество, които от своя страна са ключови за успеха на поставените

Цели за устойчиво развитие. Човешката изобретателност би могла да допринесе за нови решения, които да подпомогнат изпълнението на Програма 2030. Едни от важните аспекти за развитието на обществото е интелектуалната собственост, тъй като именно тя обслужва областите на науката, изкуството, литературата. Успешното реализиране на отделните подцели ще се отрази върху благосъстоянието на обществото, а от друга страна, ще породи нови тенденции и цели, към които ще трябва да се адаптира светът в социален, икономически и правен аспект.

Благодарности

Тази публикация е реализирана по проекти на тема: „Концептуален образователен модел за повишаване на информационната грамотност в университетска информационна среда“ с Договор № КП – 06 – Н35 / 10 от 18.12.2019 г. с ръководител проф. д.ик.н. Стоян Денчев и „Модел за изследване и повишаване на авторскоправната грамотност в медиите в университетска среда“ с Договор № КП-06-М35/1 от 18.12.2019 г. и с ръководител ас. д-р инж. Евелина Любомирова Здравкова-Величкова, финансирани от ФНИ на МОН.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. Т. **Trencheva**, N. Stoianoff, S. Denchev, E. Zdravkova. (2020). CONTEMPORARY TENDENCIES IN EDUCATIONAL AND INSTITUTIONAL ASPECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY TRAINING: A SHORT OVERVIEW, *ICERI2020 Proceedings*, pp. 6140-6149.
2. Е. **Здравкова-Величкова**. (2019). МЕТАМОРФОЗИ В ЖУРНАЛИСТИКАТА И НОВО ЗНАНИЕ В ДИГИТАЛНИЯ СВЯТ. *Интелектуалната собственост и дигиталните хора*. За буквите – О писменехъ. с. 352-360. http://unyka.unibit.bg/images/pdf/2019/21_Evelina_Zdravkova.pdf
3. **Innovation** Driving Human progress. WIPO and the Sustainable Development Goals. (2019). https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_1061.pdf
4. **Тренчева**. Т. (2018). МОДЕЛ НА ФОРМАЛНО ОБУЧЕНИЕ ПО ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ ЗА БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННИ МЕНИДЖЪРИ. *Европейските граждани и интелектуалната собственост – възприятие, осъзнатост, поведение*. За буквите – О писменехъ, с. 107-124. http://unyka.unibit.bg/images/2018/is/05_Tereza_Trencheva.pdf

5. С. Станчева, Р. Василева. (2019). ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ И ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ. *Интелектуалната собственост и дигиталните хора*, За буквите – О писменехъ, с. 320-339. http://unyka.unibit.bg/images/pdf/2019/19_Silvia_Stancheva.pdf

6. N. **Stoianoff**, T. Trencheva, C. Basili. (2020). INFORMATION LITERACY AND MULTICULTURAL INCLUSION OF TRADITIONAL KNOWLEDGE: ETHICAL AND LEGAL PERSPECTIVES, *ICERI2020 Proceedings*, pp. 6231.

7. Л. **Парижкова**. (2017). ДИГИТАЛНАТА ГРАМОТНОСТ – КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНОСТ НА СЪВРЕМИЕТО. *Интелектуална собственост, иновации и научна дейност в глобална среда*. За буквите – О писменехъ, с. 277-288. <http://unyka.unibit.bg/images/pdf/sbornici/2017-1/19.pdf>.